

رابطه تیپ‌های شخصیتی و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی

کوثر جوهری

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه تیپ‌های شخصیتی و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی انجام شد. این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی؛ از لحاظ ماهیت، توصیفی و از نظر روش، همبستگی و جامعه آماری، شامل کلیه دانش‌آموزان دوره ابتدایی شهرستان قائم‌شهر در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۰۱ بود. مطابق با تاباچنیک و همکاران (۲۰۰۷)، تعداد ۱۱۱ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزار اندازه‌گیری، پرسشنامه‌های استاندارد فرم کوتاه تیپ‌های شخصیتی کوستا و مک‌کری (۱۹۸۶) و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی خواجه احمدی و همکاران (۱۳۹۵) بود. با بهره‌گیری از نرم افزار SPSS²³ و در سطح معنی‌داری $\alpha=0/05$ ، یافته‌ها نشان داد رابطه مثبت معنی‌داری بین تیپ شخصیتی روان‌آزرده و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی وجود دارد. همچنین، رابطه منفی معنی‌داری بین تیپ‌های شخصیتی برون‌گرایی، انعطاف‌پذیری (باز بودن به تجربه)، توافق‌پذیری (خوشایندی) و وظیفه‌شناسی (پیرو وجدان بودن) و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی وجود دارد. بنابراین، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی به تیپ‌های شخصیتی دانش‌آموزان وابسته است و تیپ‌های شخصیتی عاملی موثر در جهت کنترل و کاهش اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی محسوب شده که باید به‌طور جدی مورد توجه خانواده، مدرسه و جامعه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: تیپ‌های شخصیتی، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی، دوره ابتدایی.

مقدمه

در زیست بوم جدید، دنیای مجازی با بی‌مکانی و عدم محدودیت جغرافیایی و جمعیت‌شناختی، دستیابی آسان به آخرین اطلاعات، تکثر داشتن و هم‌زمانی از دنیای واقعی جدا می‌شود (لطیفی و فلاحی، ۱۳۹۴). فضای مجازی (سایبری)، قلمروی وسیع، بدیع و بکر است که فرصت‌ها، آسیب‌ها و محدودیت‌هایی دارد. گرچه اینترنت از همان روزهای اولیه شکل‌گیری، ابزاری برای برقراری ارتباطات بین فردی و بین گروهی بوده، اما، طی یک دهه گذشته، شاهد رشد و توسعه شکل جدیدی از تعاملات مجازی در قالب سایت‌هایی بوده‌ایم که با فراهم آوردن امکاناتی چون قابلیت ساخت پروفایل شخصی، توانایی ارسال پیام خصوصی و کامنت، اضافه کردن افراد به لیست دوستان و غیره توانسته‌اند شرایط ارتباط ارزان و سریعی را برای میلیون‌ها نفر در سرتاسر جهان به وجود آورند (نوغانی و چرخ زرین، ۱۳۹۲). در واقع، اینترنت مردم را در عرصه شبکه‌های مجازی به آنجایی هدایت می‌کند که مردم بتوانند همدیگر را ملاقات کرده و تعامل داشته باشند. از همین رو، امروزه اینترنت بسیاری از خدمات اینترنتی را گسترش داده است. یکی از گسترده‌ترین رندها، شبکه‌های اجتماعی بوده است. در عرصه شبکه‌های اجتماعی به نظر می‌رسد فرد شخصیت خود را مانند لوحی دیجیتالی در نظر می‌گیرد که افراد دیگر باید شخصیت‌شان را در آن به ثبت برسانند (بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۶). شبکه اجتماعی مجازی فضایی است که افراد اغلب اندیشه خود را ترویج می‌دهند. هر چند که این اندیشه‌ها ممکن است واقعی نباشند و حتی شرکت‌کنندگان ممکن است با اطلاعات غیر واقعی در پروفایل‌های خود معرفی شوند. علی‌رغم این که سازنده‌های شبکه‌های اجتماعی از کاربران می‌خواهند که با صداقت مشخصات واقعی خود را ثبت کنند، با این حال، کاربران با درجات مختلفی از درستی و صحت این کار را انجام می‌دهند. کاربران در فیسبوک و دیگر شبکه‌های اجتماعی نه این که دروغ می‌گویند، بلکه به حقیقت آب و تاب می‌دهند (آمیچای-هامبورگر، ۲۰۰۲). توانایی شبکه‌های اجتماعی مجازی در به وجود آوردن شکل جدیدی از اجتماعات انسانی، باعث جلب توجه پژوهشگران زیادی به بررسی موضوعات مختلف اجتماعی در رابطه با این شبکه‌ها شده است. در این میان، دسته‌ای از پژوهش‌ها به بررسی نحوه تأثیرگذاری شبکه‌های مجازی بر کیفیت شکل‌گیری روابط اجتماعی در میان جوانان پرداخته‌اند (نوغانی و چرخ زرین، ۱۳۹۲). به نظر می‌رسد ویژگی‌های شخصیتی یکی از عامل‌هایی است که می‌تواند در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی مرتبط با شخصیت است (آمیچای-هامبورگر، ۲۰۰۲). چرا که شخصیت یک عامل برجسته در فهم این موضوع است که چرا مردم در دنیای مجازی (اینترنت) رفتاری مشابه رفتار دنیای واقعی دارند. ارتباط بین شخصیت و استفاده از اینترنت در نظریه‌های مختلف بیان شده است (آمیچای-هامبورگر و وینیتزکی، ۲۰۰۲). در بین مدل‌های مختلف شخصیت در دهه‌های اخیر، مدل پنج‌عاملی شخصیت، دید جامعی نسبت به انسان دارد و تقریباً تمام صفات مورد اشاره در میان عامه مردم و نظریه‌های علمی تیپ‌های شخصیتی را در برمی‌گیرد (کوستا و مک‌کری، ۲۰۰۴). این مدل پنج بُعد اصلی روان‌رنجوری، برون‌گرایی، گشودگی در برابر تجربه، توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی را در شخصیت افراد معرفی کرده است (لان و همکاران، ۲۰۰۰). برون‌گرایی شامل کمیت و شدت تعامل با افراد دیگر و میزان اجتماعی بودن یک شخص است. توافق‌پذیری میزان توافق در اندیشه، احساسات و عمل نسبت به دیگران را نشان می‌دهد. وظیفه‌شناسی، بعدی است که میزان مسئولیت‌پذیری، سخت‌کوشی و هدف‌گرا بودن را توصیف می‌کند. روان‌رنجوری نیز شامل خصوصیات مانده اضطراب، افسردگی، پرخاشگری و هر گونه هیجان‌های تند و ناخوشایند می‌شود و گشودگی نسبت به تجربه (تجربه‌پذیری)، قوه تخیل، زیبایی‌شناسی، احساسات، ایده‌ها، عمل‌ها و ارزش

1. Amichai-Hamburger

2. Vinitzky

3. Costa & McCrae

4. Lane et al.

ها را توصیف می‌کند (پروین و کرون؛ ۲۰۱۰). به عبارت دیگر، مدل پنج عاملی یک طبقه بندی گسترده از شخصیت است. در واقع، این مدل شخصیت انسان را به پنج صفت جدا می‌کند. اولین صفت روان‌آزرده است که تمایل فرد به تجربه اضطراب، خصومت، برانگیختگی و افسردگی را برجسته می‌کند. صفت دوم برون‌گرایی است که نشان دهنده تمایل به اجتماعی بودن، جرات طلبی، پراثری بودن و صمیمی بودن است. سومین عامل انعطاف‌پذیری (باز بودن به تجربه) است که نشان دهنده تمایل فرد به در نظر گرفتن روش‌های جایگزین برای کارهای خود، اندیشیدن، تنوع‌طلبی، استقلال در قضاوت، کنجکاو بودن و لذت بردن از فایده‌های هنری می‌باشد. صفت چهارم توافق‌پذیری (خوشایندی) یکی دیگر از جنبه‌های رفتار فردی است که تمایل به مورد اعتماد واقع شدن، شخصیتی دلسوز، بخشندگی، مهربانی، همدلی، نوع دوستی و اعتماددوری و متعامل در کارها است. صفت پنجم وظیفه‌شناسی (پیرو وجدان بودن) است که نشان دهنده درجه‌ای از یک فرد سخت‌کوش و وسواسی، منظم بودن، کارا بودن، خود نظم‌بخشی و پیشرفت‌مداری است (عیسائی‌چشمه‌ماهی و همکاران، ۱۳۹۰). در ارتباط با شخصیت و شبکه‌های اجتماعی پژوهش‌ریز و همکاران^۲ (۲۰۰۹) نشان‌دهنده ارتباط نسبی بین رفتار در فیسبوک و صفات برون‌گرایی، روان‌آزرده و وظیفه‌شناسی می‌باشد. در پژوهش دیگری موسکانل و گواداگنو^۳ (۲۰۱۲) نشان دادند ویژگی شخصیتی برون‌گرایی و توافق‌پذیری با میزان استفاده از شبکه‌های مجازی دارای ارتباط معکوس و ویژگی‌های شخصیتی انعطاف‌پذیری و وظیفه‌شناسی با میزان استفاده از شبکه‌های مجازی ارتباط مستقیم دارند. در پژوهش فلاحی و لطیفی (۱۳۹۴) نشان داده شد که بین ویژگی شخصیتی برون‌گرایی و کیفیت استفاده از شبکه‌های مجازی رابطه مستقیمی وجود دارد. خانجانی و اکبری (۱۳۹۰) نشان دادند بین عامل روان‌آزرده و اعتیاد به اینترنت نوجوانان رابطه مستقیم و معنی‌دار و بین عوامل وظیفه‌شناسی، توافق‌پذیری، برون‌گرایی با اعتیاد به اینترنت رابطه معکوسی وجود دارد. همچنین بین انعطاف‌پذیری با اعتیاد به اینترنت رابطه وجود ندارد. پژوهش شایق (۱۳۸۸) مشخص شد که ارتباط معنی‌داری میان روان‌رنجورخویی و اعتیاد به اینترنت در نوجوانان دختر و نوجوانان دختر و پسر در کل وجود دارد. در نوجوانان پسر رابطه معنی‌داری میان خوشایندی و وظیفه‌شناسی با اعتیاد به اینترنت به دست آمد. بنابراین، اعتیاد به اینترنت، نوعی وابستگی رفتاری است که افراد گاهی برای مقابله با مشکلات از آن استفاده می‌کنند و ویژگی‌های شخصیتی صفاتی پایدار در طول زمان هستند که از موقعیتی به موقعیت دیگر تغییر چندانی نمی‌کنند و این که فضای اجتماعی مجازی الزاما مضر نیستند، بلکه می‌تواند فضایی وسیع جهت ابراز توانمندی‌ها نیز باشد به شرط آن که استلزامات آن که داشتن شخصیتی نرمال و عالم بودن به ویژگی‌های این شبکه‌هاست از قبل محقق شده باشد، آموزش دانش‌آموزان در مورد نحوه استفاده، چرایی حضور و بهره‌مندی از آن از یک سو و آموزش خانواده‌ها جهت رویارو شدن با فرهنگ جدید ارتباطی از سوی دیگر می‌تواند در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و آموزشی لحاظ گردد. چرا که در صورت نداشتن برنامه‌های بنیادی می‌توان در برابر رشد قارچ گونه این شبکه‌ها شکست خورده و در چنین شرایطی باید تسلط بی‌چون و چرای فرهنگی تئوریسین‌های محتوایی شبکه‌های اجتماعی را نیز پذیرفت. با عنایت به موارد مطرح شده، بر اساس پژوهش‌های پیشین و با توجه به این که اینترنت به منزله یک دهکده جهانی الکترونیکی بخشی از زندگی روزمره را تشکیل داده است نقشی حیاتی در زندگی بازی می‌کند و توانسته است تغییراتی محسوس در زندگی اجتماعی افراد ایجاد کند و به آن‌ها اجازه داده است که فراتر از ویژگی‌های نژادی، جنسیتی و محدودیت‌های جمعیت‌شناختی و جغرافیایی به شکل مجازی با یکدیگر تعامل برقرار کنند. نتیجه این که اعتیاد به اینترنت با برخی از صفات شخصیتی نوجوانان از جمله روان‌رنجورخویی، خوشایندی و وظیفه‌شناسی ارتباط دارد. از آن‌جا که در عرصه اجتماعی، ویژگی‌های دوران ابتدایی که با شروع تحولات گسترده فیزیولوژیکی، شناختی، هیجانی و اجتماعی همراه است، به عنوان یک دوره پرتنش شناخته شده است و می‌تواند منبع دشواری‌ها و

1. Pervin & Cervone

2. Ross et al.

3. Muscanell & Guadagno

تجربه‌های جدیدی باشد که گاهی مشکلاتی را نیز برای دانش‌آموزان به همراه داشته باشد و آنان را بیش از سایر افراد در معرض خطرهای جسمی و روحی قرار دهد و به سوی شبکه‌های مجازی کشاند (لطیفی و فلاحی، ۱۳۹۴)، هم‌چنین، با توجه به نتایج مختلف گزارش شده توسط پژوهشگران در مورد رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و کیفیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، این پژوهش در صدد است به این مساله بپردازد که آیا بین تیپ‌های شخصیتی و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانش-آموزان مقطع ابتدایی شهرستان قائم‌شهر رابطه وجود دارد؟

روش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، کاربردی؛ از نظر گردآوری داده‌ها از نوع پژوهش‌های توصیفی و از آن‌جایی که در آن از جانب پژوهشگر، هیچ‌گونه دستکاری در متغیر پیش‌بین (تیپ‌های شخصیتی: روان‌آزرده، برون‌گرایی، انعطاف‌پذیری (باز بودن به تجربه)، توافق‌پذیری (خوشایندی) و وظیفه‌شناسی (پیرو وجدان بودن) صورت نمی‌گیرد، طرح پژوهش از نوع غیرآزمایشی است. از نظر روش تحقیق، تحقیق همبستگی می‌باشد. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان دوره ابتدایی شهرستان قائم‌شهر در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۰۰ است. برآورد حجم نمونه بر اساس فرمول پیشنهادی تاباچنیک و همکاران (۲۰۰۷) انجام شد. این فرمول به صورت $N \geq 50 + 8m$ است که در آن، N حجم نمونه و M تعداد متغیرهای مستقل است. بنابراین، چون در این پژوهش ۵ متغیر پیش‌بین یا مستقل وجود دارند، حجم نمونه برابر است با ۹۰ نفر. با این حال، برای اطمینان از مناسب و کافی بودن حجم نمونه، چون ممکن است تعدادی از پاسخگویان به طور کامل به همه پرسش‌های مندرج در پرسشنامه‌ها پاسخ ندهند (۳۰ درصد افت نمونه)، تعداد نمونه برابر ۱۱۷ نفر در نظر گرفته شد که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. در نهایت، ۱۱۱ پرسشنامه مورد ارزیابی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جهت اندازه‌گیری متغیرها نیز از دو پرسشنامه استاندارد (پیش‌ساخته) به شرح زیر استفاده شده است:

پرسشنامه تیپ‌های شخصیتی؟ پرسشنامه فرم کوتاه تیپ‌های شخصیتی توسط کوستا و مک‌کری^۳ (۱۹۸۶) طراحی و تالیف شد. سوالات این پرسشنامه زمینه‌های اصلی شخصیت یعنی روان‌رنجورخویی (نوروزگرا)، برون‌گرایی، انعطاف‌پذیری (منعطف)، توافق‌پذیری (سازگار) و وظیفه‌شناسی (مسئولیت‌پذیر) را مورد ارزیابی قرار می‌دهند. این مقیاس شامل ۶۰ گویه است که برای هر یک از تیپ‌های شخصیت، ۱۲ گویه وجود دارد. پاسخ‌دهی به این گویه‌ها در قالب مقیاس نگرش سنج لیکرت ۵ درجه‌ای می‌باشد، به طوری که در پاسخ به گزینه کاملاً مخالفم، ۱ نمره؛ مخالفم، ۲ نمره؛ نظری ندارم، ۳ نمره؛ موافقم، ۴ نمره و کاملاً موافقم، ۵ نمره کسب می‌شود. اما، در گویه‌های مربوط به تیپ شخصیت روان‌رنجورخو، این نمره‌گذاری عکس است. یعنی، کاملاً موافقم ۱ نمره و کاملاً مخالفم ۵ نمره دارد. در پژوهش بنیسی (۱۳۹۵) روایی سازه پرسشنامه فرم کوتاه تیپ‌های شخصیتی از طریق تحلیل عاملی و روایی محتوایی و صوری طبق نظر اساتید روان‌شناسی مورد تایید قرار گرفت. پایایی پرسشنامه نیز بر اساس ضریب آلفای کرونباخ برای تیپ‌های شخصیتی مورد سنجش بین ۰/۶۸ تا ۰/۸۶ گزارش شد. در پژوهش حسین‌زاده شانه‌چی (۱۴۰۰) محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای کل سوالات برابر ۰/۹۰ به دست آمد که تایید کننده پایایی مناسب و مطلوب آن است. جدول ۱، تناظر گویه‌های پرسشنامه با هر یک از تیپ‌های شخصیتی را نشان می‌دهد.

1. Tabachnick et al.

2. Big Five Factor Personality Questionnaire (NEO-FFI)

3. Costa & McCrae

جدول ۱: تناظر ویژگی‌های شخصیتی با گویه‌های پرسشنامه

ردیف	متغیرها	تعداد گویه	شماره گویه‌ها
۱	روان رنجورخو	۱۲	۱، ۶، ۱۱، ۱۶، ۲۱، ۲۶، ۳۱، ۳۶، ۴۱، ۴۶، ۵۱ و ۵۶
۲	برونگرایی	۱۲	۲، ۷، ۱۲، ۱۷، ۲۲، ۲۷، ۳۲، ۳۷، ۴۲، ۴۷، ۵۲ و ۵۷
۳	انعطاف پذیری	۱۲	۳، ۸، ۱۳، ۱۸، ۲۳، ۲۸، ۳۳، ۳۸، ۴۳، ۴۸، ۵۳ و ۵۸
۴	توافق پذیری	۱۲	۴، ۹، ۱۴، ۱۹، ۲۴، ۲۹، ۳۴، ۳۹، ۴۴، ۴۹، ۵۴ و ۵۹
۵	وظیفه شناسی	۱۲	۵، ۱۰، ۱۵، ۲۰، ۲۵، ۳۰، ۳۵، ۴۰، ۴۵، ۵۰ و ۵۵

پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی: به منظور سنجش اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی از آزمون اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل خواجه احمدی و همکاران (۱۳۹۵) استفاده شد. این آزمون دارای ۲۳ سؤال و ابعاد آن شامل عملکرد فردی (گویه‌های ۹-۱)، مدیریت زمان (گویه‌های ۱۵-۱۰)، خودکنترلی (گویه‌های ۱۹-۱۶) و روابط اجتماعی (گویه‌های ۲۰-۲۳) می‌باشد. پاسخ‌دهی به این گویه‌ها در قالب مقیاس نگرش سنج لیکرت ۵ درجه‌ای می‌باشد، به طوری که در پاسخ به گزینه مخالف، ۱ نمره؛ تا اندازه‌های مخالف، ۲ نمره؛ نظری ندارم، ۳ نمره؛ تا اندازه‌ای موافق، ۴ نمره و کاملاً موافق، ۵ نمره کسب می‌شود. به این ترتیب در این پرسشنامه، کمترین نمره ۲۳ و بالاترین نمره ۱۱۵ می‌باشد. اگر در هر یک از ابعاد، مجموع نمرات هر بخش بر تعداد گویه‌های همان بخش تقسیم شوند، نمرات پرسشنامه در بازه (کمینه: ۱ و بیشینه: ۵) قرار می‌گیرند. بر این اساس، نقطه برش یا میانگین نظری برابر ۳ خواهد بود. بر اساس تحلیل عامل اکتشافی روایی سازه پرسشنامه متشکل از ۴ عامل عملکرد فردی، مدیریت زمان، خودکنترلی و روابط اجتماعی، با توان پیش‌بینی‌کنندگی ۵۷/۴۷ دسته‌بندی شدند. جهت تایید پایایی، روش همسانی درونی محاسبه شده از طریق فرمول کرونباخ (ضریب آلفا) برابر ۰/۹۲ بوده است. لذا این پرسشنامه، به دلیل استحکام ساختار عاملی و ویژگی‌های روان‌سنجی مناسب، قابلیت بکارگیری توسط پژوهشگران مختلف را داراست (خواجه‌احمدی و همکاران، ۱۳۹۵).

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی از طریق برنامه نرم افزاری SPSS 23 در سطح اطمینان ۹۵ درصد ($\alpha=0/05$) استفاده شد. به طوری که برای توصیف ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان و متغیرهای پژوهش از شاخص‌های آمار توصیفی فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف استاندارد استفاده شد. جهت تعمیم اطلاعات حاصل از نمونه به جامعه آماری نیز از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد.

یافته‌ها

بر اساس شاخص‌های توصیفی فراوانی و درصد فراوانی، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نشان داد که جنسیت اکثریت مورد مطالعه، دختر (۶۶ نفر معادل ۵۹ درصد) و پایه تحصیلی اکثریت آن‌ها، سوم (۳۸ نفر معادل ۳۴ درصد) و متوسط استفاده آنان از شبکه‌های اجتماعی مجازی بین ۷-۱۰ ساعت در هفته (۹۲ نفر معادل ۸۳ درصد) است. جدول ۲، شاخص‌های مرکزی و پراکندگی (کمینه، بیشینه، میانگین و انحراف استاندارد) متغیرهای مورد مطالعه (تیپ‌های شخصیتی و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی) در دانش‌آموزان را نشان می‌دهد.

جدول ۲: شاخص های مرکزی و پراکندگی متغیرهای تیپ های شخصیتی و اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی

متغیرها	تعداد	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف استاندارد
روان رنجورخو	۱۱۱	۱۲	۶۰	۲۳/۹۲	۷/۳۵
برونگرایی	۱۱۱	۱۲	۶۰	۴۳/۲۸	۴/۷۴
انعطاف پذیری	۱۱۱	۱۲	۶۰	۴۴/۰۸	۴/۴۴
توافق پذیری	۱۱۱	۱۲	۶۰	۴۷/۸۸	۵/۷۰
وظیفه شناسی	۱۱۱	۱۲	۶۰	۴۹/۴۰	۵/۵۱
اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی	۱۱۱	۱	۵	۳/۱۳	۰/۸۳

جدول ۲، نشان داد میانگین تیپ های شخصیتی روان رنجورخو، برون گرا، منعطف، سازگار و مسئولیت پذیر به ترتیب برابر است با: ۲۳/۹۲، ۴۳/۲۸، ۴۴/۰۸، ۴۷/۸۸ و ۴۹/۴۰. بیشترین میانگین تعلق دارد به تیپ شخصیتی مسئولیت پذیر (۴۹/۴۰) و کمترین میانگین تعلق دارد به تیپ شخصیتی روان رنجورخو (۲۳/۹۲). از طرفی، میانگین اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی برابر است با ۳/۱۳.

مقادیر آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف برای سنجش نرمال بودن متغیرهای پیش بین (مستقل) تیپ های شخصیتی روان-رنجورخو، برون گرا، منعطف، سازگار و مسئولیت پذیر و ملاک (وابسته) اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی نشان داد در سطح اطمینان ۹۵ درصد ($\alpha=0/05$)، کلیه متغیرها از یک توزیع نرمال برخوردار هستند، چرا که مقدار سطح معناداری (Sig.) از مقدار $\alpha=0/05$ بزرگتر است.

جدول ۳، میزان و جهت رابطه بین تیپ های شخصیتی روان رنجورخو، برون گرا، منعطف، سازگار و مسئولیت پذیر و اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی در دانش آموزان را نشان می دهد.

جدول ۳: بررسی همبستگی بین عوامل شخصیتی و اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی

متغیرها	ملاک	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
روان رنجورخویی		۱۱۱	۰/۵۰	۰/۰۰۰
برونگرایی	اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی	۱۱۱	- ۰/۷۹	۰/۰۰۰
انعطاف پذیری		۱۱۱	- ۰/۵۱	۰/۰۰۰
توافق پذیری		۱۱۱	- ۰/۵۹	۰/۰۰۰
وظیفه شناسی		۱۱۱	- ۰/۶۳	۰/۰۰۰

جدول ۳، نشان داد در سطح اطمینان ۹۵ درصد ($\alpha=0/05$)، داده ها فرض صفر (H_0) مبنی بر عدم وجود همبستگی خطی را رد و فرضیه پژوهش (H_1) مبنی بر وجود همبستگی معنی دار را مورد تایید قرار می دهند، چرا که سطح معنی داری (Sig.) از مقدار پیش بینی شده خطا ($\alpha=0/05$) کوچکتر است. بنابراین، با اطمینان ۹۵ درصد می توان ادعا نمود رابطه مثبت معنی داری بین تیپ شخصیتی روان آزرده (روان رنجورخویی) و اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی در دانش آموزان دوره ابتدایی وجود دارد. هم-چنین، رابطه منفی معنی داری بین تیپ های شخصیتی برون گرایی، انعطاف پذیری (باز بودن به تجربه)، توافق پذیری (خوشایندی) و وظیفه شناسی (پیرو وجدان بودن) و اعتیاد به شبکه های اجتماعی مجازی در دانش آموزان دوره ابتدایی وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف اصلی شناخت همبستگی بین تیپ‌های شخصیتی و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی انجام شده است. یافته‌ها نشان داد که رابطه مثبت معنی‌داری بین تیپ شخصیتی روان‌آزرده (روان رنجورخویی) و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی وجود دارد. همچنین، رابطه منفی معنی‌داری بین تیپ‌های شخصیتی برون‌گرایی، انعطاف‌پذیری (باز بودن به تجربه)، توافق‌پذیری (خوشایندی) و وظیفه‌شناسی (پیرو وجدان بودن) و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی وجود دارد. نتیجه به دست آمده با نتایج پژوهش‌های بذرافشان و همکاران (۱۳۹۶)، لطیفی و فلاحی (۱۳۹۴)، قاصدی مرکیه و همکاران (۱۳۹۴)، نوغانی و چرخ زرین (۱۳۹۲)، شایق (۱۳۸۸)، آمیچای-هامبورگر (۲۰۰۲) و آمیچای-هامبورگر و وینیتزکی (۲۰۰۲) همسو می‌باشد. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد از میان ابعاد مختلف شخصیتی در دانش‌آموزان ابتدایی، بعد شخصیتی روان‌آزردگی می‌تواند تمایل به استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی را افزایش دهد. از سویی، هر اندازه دانش‌آموزان برون‌گراتر، منعطف‌تر، سازگارتر و یا وظیفه‌شناس‌تر باشند، کمتر تمایل به استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی پیدا می‌کنند. افراد برون‌گرا دارای رفتاری گرم و دوستانه، مردم‌دوست، جسورانه، فعال، در جست و جوی تهیج و دارای هیجان‌های مثبت می‌باشند. این ویژگی‌ها به خوبی نشان می‌دهند که چرا رابطه برون‌گرایی با استفاده زیاد از شبکه‌های مجازی معکوس است. بنظر می‌رسد که درون‌گراها به دلیل عدم علاقه زیاد به زندگی جمعی و ترجیح تنهایی، بیشتر از افراد برون‌گرا آماده‌گرایش به استفاده از شبکه‌های مجازی دارند. لازمه صرف وقت زیاد در شبکه‌های مجازی، دوری از روابط انسانی می‌باشد که با ویژگی‌های افراد برون‌گرا منطبق نیست. هم‌چنین با افزایش انعطاف‌پذیری، سازگاری و وظیفه‌شناسی، احتمال گرایش افراد به استفاده از شبکه‌های مجازی کاهش می‌یابد. از ویژگی‌های این افراد دقیق‌بودن، برنامه‌ریزی داشتن، سخت‌کوشی و تلاش برای پیشرفت می‌باشد. بنابراین، این گونه افراد نمی‌توانند زمان خود را بدون هدف در شبکه‌های مجازی سپری کنند و وقت خود را اتلاف کنند که توجیه‌کننده رابطه معکوس بین این تیپ‌های شخصیتی با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌باشد. گرچه فضای مجازی فرصت‌ها، قابلیت‌ها و امکانات فراوانی دارد که نادیده گرفتن هر یک از آن‌ها به عقب ماندگی یک کشور منجر می‌شود، آسیب‌هایی نیز به دنبال دارد. مشکلاتی نظیر درگیری با خانواده، افت تحصیلی، دوستی‌های نامشروع و اختلال در ارتباط عادی روزمره از جمله این موارد خواهد بود که نتیجه آن افسردگی و احساس تنهایی است. از آن‌جا که روان‌آزردگی در اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی نقش دارد، زنگ خطری است تا دست‌اندرکاران امر تعلیم و تربیت و خانواده‌ها آگاه باشند که این رابطه می‌تواند دوسویه باشد یعنی هم شبکه‌های اجتماعی می‌توانند شخصیت روان‌آزردگی را پرورش دهند و هم استفاده‌کنندگان تنها و افسرده‌بیشتر چنین شبکه‌هایی را ترجیح می‌دهند. تحریف‌های شناختی درباره خود از ویژگی‌های افراد روان‌آزرده است. از جمله تحریف‌های شناختی دیگر درباره خود شامل تردید به خود، خودشایستگی پایین و خودتأییدی ضعیف است و بدین جهت فرد سعی می‌کند با دسترسی به دنیای مجازی پاسخ‌های مثبت‌تر و با تهدید کمتری از دیگران دریافت نماید. از سوی دیگر افراد روان‌آزرده دارای عواطف منفی بالایی هستند. آنان گرایش به افسردگی، گناه، اضطراب، احساس ناامنی، احساس تنهایی، خجالتی بودن و عدم داشتن کنترل بر محیط و نداشتن شبکه حمایت اجتماعی دارند که این ویژگی‌ها بستر استفاده از روش‌های دفاعی ناکارآمد مانند گرایش به اینترنت را در آن‌ها فراهم می‌سازد. چرا که از طریق شبکه‌های مجازی احساس تنهایی و نداشتن کنترل بر محیط و عدم وجود شبکه حمایتی را کاهش می‌دهند. بنابراین داشتن روابط اینترنتی، جایگزینی برای تجارب مثبت و روابط سودمند و پایدار قلمداد می‌شود. لذا، بر خانواده و مدرسه است که برای واکسینه کردن این افراد در برابر ویروس‌های اجتماعی تلاش مضاعفی در شکل‌گیری تفکر مستقل و نقاد داشته باشند. چرا که این افراد به راحتی با سیل تبلیغاتی و محتوای پنهان و نامعتبر شبکه‌ها همراه می‌شوند معمولاً زمینه لازم را برای به هم‌ریختگی شخصیتی و تسلیم شدن در برابر

نابسامانی‌ها خواهند داشت و بنابراین زودتر به وادی انحرافات گسیل خواهند شد. هر چند صرفاً بر اساس رابطه مشاهده شده نمی‌توان قضاوت قطعی داشت اما پرورش دادن افرادی که انعطاف‌پذیری و وظیفه‌شناسی بالایی داشته باشند، توان بالاتری را جهت ارتباطات مجازی موفق، ایجاد خواهد کرد. در پژوهش حاضر به منظور بررسی متغیرهای پژوهش در دانش‌آموزان از پرسش‌نامه استفاده گردید، در نتیجه ممکن است برخی از افراد از ارائه پاسخ واقعی خودداری کرده و پاسخ غیر واقعی داده باشند. حالات روانی دانش‌آموزان هنگام پاسخ دادن به سوالات و تفاوت‌های فردی آنها در درک سوالات نیز می‌تواند بر نتایج تحقیق تأثیرگذار بوده باشند که کنترل آنها از توان پژوهشگر خارج بود در نتیجه در تعمیم نتایج نهایت دقت و احتیاط به عمل آید. با توجه به نوع مطالعه، نتایج صرفاً همبستگی را نشان می‌دهد و رابطه علیتی نیاز به مطالعات قوی‌تری دارد. هم‌چنین، با توجه به تعداد و نحوه نمونه‌گیری در تعمیم نتایج باید احتیاط کرد. با توجه به محدودیت‌ها و نتایج پیشنهاد می‌شود مطالعات دیگری با نمونه‌گیری بزرگ‌تر و متنوع از نظر مقاطع تحصیلی جهت بررسی رابطه متغیرهای ذکر شده در این مطالعه انجام شود. آموزش دانش‌آموزان در مورد نحوه استفاده، چرایی حضور و بهره‌مندی از آن از یک سو و آموزش خانواده‌ها جهت رویارو شدن با فرهنگ جدید ارتباطی از سوی دیگر می‌تواند در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و آموزشی لحاظ گردد. چرا که در صورت نداشتن برنامه‌های بنیادی می‌تواند در برابر رشد قارچ گونه این شبکه‌ها شکست خورده و در چنین شرایطی باید تسلط بی‌چون و چرای فرهنگی تئورسی‌های محتوایی شبکه‌های اجتماعی را نیز پذیرفت. از آن‌جا که اقبال کودکان و نوجوانان از شبکه‌های اجتماعی مجازی مسئله‌ای صرفاً فناورانه و تحصیلی در جهت یادگیری و پیشرفت تحصیلی نیست و گاه جنبه پرسه زنی، کنجکاوی و سرگرمی دارد، به خانواده‌ها و مدارس توصیه می‌شود نظارت دقیق و هوشمندانه نسبت به رفتار کودکان و نوجوانان در فضای مجازی اعمال شود تا از هرگونه گزند و آسیبی در امان بمانند.

منابع

- بذرافشان، محمدرفیع؛ قائدیان، شایان؛ فروتنی، محمدرضا و غلامی، یونس. (۱۳۹۶). تحلیلی بر ابعاد شخصیت دانش‌آموزان متوسطه دوم و استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در ناحیه ۴ شهر شیراز سال ۱۳۹۳. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، ۱۶(۱۰)، ۹۱۳-۹۲۴.
- بنیسی، پریناز. (۱۳۹۵). بررسی روایی و پایایی پرسشنامه شخصیتی نئو در بین دانشجویان دانشگاه های منتخب شهر تهران. *اولین کنگره ملی توانمندسازی جامعه در حوزه جامعه شناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی و فرهنگی، یکشنبه، ۱۲ اردیبهشت، تهران، مرکز توانمندسازی مهارت های فرهنگی و اجتماعی جامعه.*
- حسین‌زاده شانه‌چی، مریم. (۱۴۰۰). پیش‌بینی خشونت علیه همسران بر اساس صفات پنج عاملی شخصیت و سبک‌های دلبستگی شوهران در قرنطینه خانگی دوران شیوع کرونا ویروس (کووید-۱۹). *مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری*، ۶(۵۵)، ۱۸۳-۱۹۶.
- خانجانی، زینب و اکبری، سعیده. (۱۳۹۰). رابطه ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان و اعتیاد آنان به اینترنت. *یافته‌های نو در روان‌شناسی (روان‌شناسی اجتماعی)*، ۶(۱۹)، ۱۱۳-۱۲۷.
- خواجه احمدی، معصومه؛ پولادی، شهناز و بحرینی، مسعود. (۱۳۹۵). طراحی و روانسنجی پرسشنامه اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل. *فصلنامه روان پرستاری*، ۴(۴)، ۴۳-۵۱.
- شایق، سمیه. (۱۳۸۸). بررسی اعتیاد به اینترنت و رابطه ی آن با ویژگی های شخصیتی در نوجوانان تهران. *مجله اصول بهداشت روانی*، ۱۱(۴۲)، ۱۴۹-۱۵۸.

عیسائی چشمه‌ماهی، مریم؛ باقریان، فاطمه و حسن‌زاده توکلی، محمدرضا. (۱۳۹۰). بررسی رابطه ابعاد شخصیت با عملکرد تحصیلی دانشجویان. *مجله مدیریت و برنامه ریزی در نظام های آموزشی*، ۴(۶)، ۱۱۵-۱۳۰.

قاصدی‌مرکیه، سالومه؛ طالع‌پسند، سیاوش و رحیمیان بوگر، اسحاق. (۱۳۹۴). نقش عوامل شخصیتی و انگیزشی در استفاده از فیس‌بوک. *فصلنامه روانشناسی بالینی و شخصیت (دانشور رفتار)*، ۱۳(۲)، ۱۰۵-۱۱۴.

لطیفی، نرجس و فلاحی، زهرا. (۱۳۹۴). ارتباط ویژگی های شخصیتی و عزت نفس با شدت استفاده از فیس بوک در دانش آموزان دوره متوسطه شهر تهران. *فصلنامه خانواده و پژوهش*، ۱۲(۲۸)، ۸۵-۱۰۱.

نوغانی، محسن و چرخ زرین، مرتضی. (۱۳۹۲). بررسی تاثیر فیس‌بوک بر سرمایه اجتماعی پیوندی و پل زننده در بین جوانان. *فصلنامه جامعه شناسی مطالعات جوانان*، ۴(۱۲)، ۱۷۳-۱۸۸.

- Amichai-Hamburger, Y. (2002). Internet and personality. *Journal of Computers in Human Behavior*, 18(1), 1-10.
- Amichai-Hamburger, Y., and Vinitzky, G. (2010). Social network use and personality. *Journal of Computers in Human Behavior*, 26(6), 1289-1295.
- Costa, P. T., McCrae, R. R. (2004). *Professional Manual: Revised NEO. Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI)* Psychological Assessment Resources, Inc.
- Lane, J. D., McCaslill, C. C., Williams, P. G., and Parekh, P. I. (2000). Personality correlates of glycemic control in type 2 diabetes. *Journal of Diabetes Care*, 23(5), 1321-1325.
- Muscanell, N. L., and Guadagno, R. E. (2012). Make new friends or keep the old: Gender and personality differences in social networking use. *Journal of Computers in Human Behavior*, 28(1), 107-112.
- Pervin, L., and Cervone, D. (2010). *Personality Theory and research*, WILEY, eleventh edition.
- Ross, C., Orr, E. S., Sisic, M., Arseneault, J. M., Simmering, M. G., and Orr, R. R. (2009). Personality and motivations associated with Facebook use. *Journal of Computers in Human Behavior*, 25(2), 578-586.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., and Ullman, G. B. (2007). *Using multivariate statistics*. (Vol. 5). Boston, MA: Pearson.